

Régészeti munkák az aquincumi polgárváros közepső és keleti részén: a Szentendrei út felújítása

(Budapest, III. ker., Szentendrei út, Záhony utca – Pók utca közötti szakasz, Hrsz.: 23226/2, 19396)

A Szentendrei út felújítási munkáihoz kapcsolódó régészeti feltárásokat 2005. augusztus 10. és október 26. között, több ütemben végeztük. Az útrekonstrukció során nagyméretű és mélységű földmunkákat végeztek el, amelyekre a víz- és elektromos vezetékek cseréje miatt volt szükség. A feltárt felületek nagy része 2×3 méter alapterületű, 2 méter mély gödrök (vízeső) vagy 0,6-1 méter széles, 1-1,5 méter mély árkok (elektromos vezeték) formájában volt vizsgálható. (1. kép) Az árkok nagy részét meglévő vezetékekre nyitották, így legtöbbször csak a metszetfalakat tudtuk dokumentálni.

A területen korábban, az 1977–1979 között lezajlott Szentendrei útszélesítéshez kapcsolódott régészeti feltárás. Ekkor került sor a települést észak–déli irányban átszelő vízvezeték pillérsorának, az itt haladó útnak és a város észak–déli főútját nyugat felől szegélyező tabernasor hátsó traktusának feltárására, a forumkörzet alaprajzi tisztázására és részben műemléki helyreállítására. (Összefoglalóan: PÓCZY 1984, 20–21, illetve ZSIDI 1984a, 461–462, KABA 1984, 473) A jelenlegi földmunkák a polgárváros északi–északkeleti, illetve déli részét érintették és általában erősen bolygatott rétegsorokat tudtunk csak megfigyelni. (2. kép)

A város északi részén megnyitott felületekben, az északi városfalon kívül az

Archaeological investigations in the central and eastern parts of the Civil Town of Aquincum: reconstruction of Szentendrei Road

(Budapest III, Szentendrei Road, between Záhony St. and Pók St., Lrn: 23226/2, 19396)

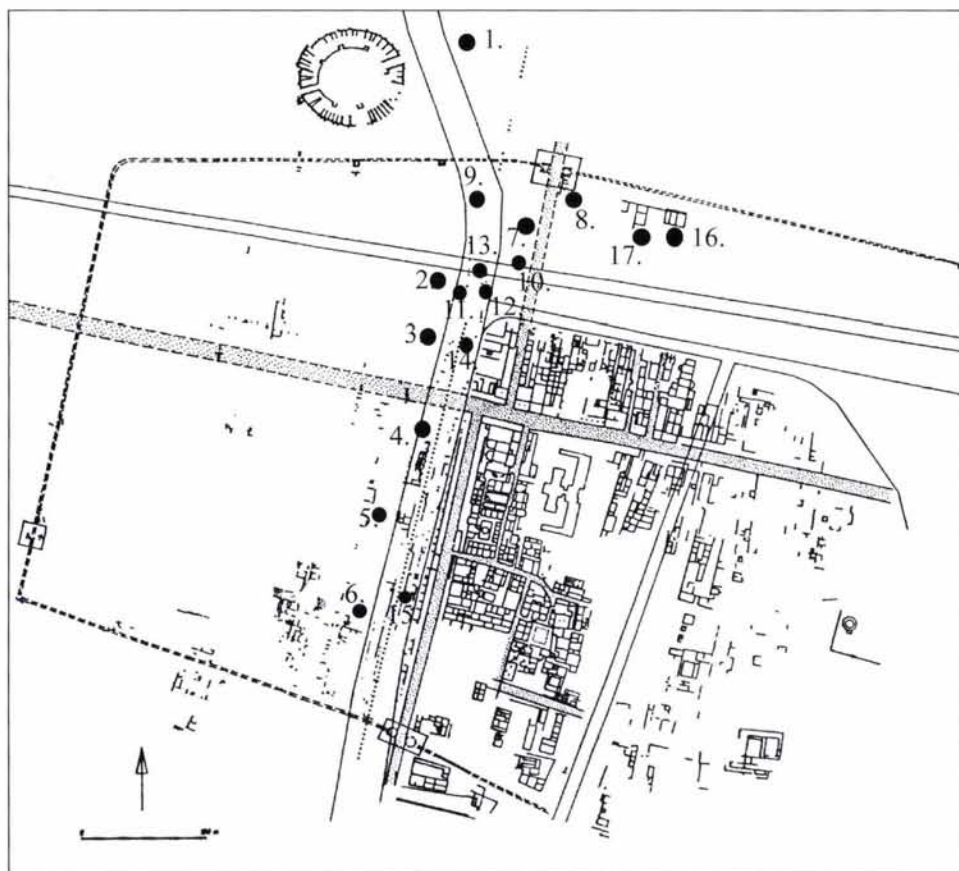
The archaeological excavations connected with the reconstruction of Szentendrei Road were carried out in subsequent stages between August 10 and October 26, 2005. The reconstruction of the road required earth-moving work over a large surface and to a significant depth because of the replacement of water pipes and electrical cables. The majority of the uncovered territories either had areas of 2×3 m and reached a depth of 2 m (water pipes) or they were 0.6 – 1 m wide and 1-1.5 m deep trenches (electric cables). (Fig. 1) Most of the trenches were opened over the existing cables so that in most cases it proved possible to document only the section walls.

Archaeological excavation has previously been carried out when Szentendrei Road was widened in 1977-1979. The pillar row of the aqueduct that crossed the settlement in a north–south direction, the road and the back wing of the taberna row bordering the north–south main road of the settlement to the west were brought to light during this campaign. The ground plan of the forum was clarified and partly reconstructed at the same time. (in summary form: PÓCZY 1984, 20–21, and ZSIDI 1984a, 461–462, KABA 1984, 473) The actual earth moving work was executed in the north–northeast and the

újkori bolygatások miatt már nem voltak értékelhető jelenségek. (1. kép 1) Közvetlenül a városfalon belül (1. kép 8-9) római épületek elplanírozott maradványai, épületomladékok mutatkoztak, többnyire erősen elpusztult állapotban. A terület északi részén 1979-ben Zsidi P. azonosította és tárta fel a polgárváros északi városkapujának tornyait, árkait és a városból kivezető „A” utca részletét. (ZSIDI 1984b, 471–472) A jelenlegi földmunkák során a Krempel-malom falrészletei is előkerültek. (1. kép 16-17; 3. kép) Ugyan-

southern part of the Civil Town where usually it was only possible to observe badly disturbed layer sequences. (Fig. 2)

Apart from the northern town wall, no valuable phenomena could be observed in the northern part of the town because of modern disturbances. (Fig. 1. 1) The levelled remains and debris from Roman buildings appeared just inside the town wall, (Fig. 1. 8-9) usually in very poor condition. In 1979, P. Zsidi identified and unearthed the towers and ditches connected to the northern town gate of the

1. kép: A Szentendrei út felújítása során érintett területek az Aquincumi polgárvárosban. Összesítő alaprajz
Fig. 1: Ground plan of the excavations connected to the reconstruction of the Szentendrei Road, Civil Town of Aquincum

2. kép: Újkori csővezeték által bolygatott terület a polgárváros középső részén
 Fig. 2: Part of the Civil Town of Aquincum disturbed by modern water pipe

itt, kissé nyugat felé (a Szentendrei út burkolata alatt) az omladékok alatt már csak egy korábbi kőporos járósínt, majd a polgárváros északi részén több helyen megfigyelt feketésbarna agyag és a sárga agyagos altalaj mutatkozott. (1. kép 9) Ugyanitt az omladékból üveg pohár töredéke került elő. (6. kép) Dél felé már észak–déli irányú falak is jelentkeztek sóderes járósíntmaradványokkal. (4. kép) Ezeket egyelőre nem tudjuk ismert épületekhez kötni. A fentiek mellett köves omladékokat és agyagtégla-planírozásokat (1. kép 7, 10) is dokumentáltunk. Alattuk megfigyeltünk egy sötétbarna agyagos réteget, majd a sárga altalajt. A Szentendrei út nyugati oldalán (1. kép 11) igen jó állapotban, „magasan” megmaradt vakolt falat és járósíntet dokumentálhattunk. Ugyanezen a területen a Szentendrei út korábbi fázisait, a patakot átívelő újkori híd alapozását is megtaláltuk. (1. kép 12) Az újkorban sűrűn bolygatott rétegekből római feliratos kő töredéke is előkerült.

A polgárvárosi forumtól északnyugatra (1. kép 13) ismét megfigyelhettük a tavalyi évben már dokumentált észak–déli irányú

Civil Town as well as a stretch of “A” street leading out of the town, in the northern part of the territory. (ZSIDI 1984b, 471–472) This time, wall fragments from the Krempel-mill were also recovered. (Fig. 1. 16-17; Fig. 3) Somewhat farther to the west (under the pavement of Szentendrei Road), only a former dusty stone floor level and the same blackish brown clay and yellow clayey subsoil that had been observed in several parts of the northern area of the Civil Town were found beneath the ruins. (Fig. 1. 9) Fragment of a glass beaker was also found here in the debris. (Fig. 6) At the same time, north–south oriented walls with gravelly floor levels also appeared farther on towards the north. As yet it is not possible to connect them with already observed buildings. In addition stony rubble and clay brick levelling (Fig. 1. 7, 10) could be documented. Underneath this level were a dark brown clayey layer and the yellow subsoil. On the western side of Szentendrei Road, (Fig. 1. 11) a plastered wall that was very well preserved to a considerable height and a floor level could be documented. In the same

falrészletet és égésrétegeket, illetve alattuk a feketésbarna agyagot és a sárga altalajt. (LÁNG 2005, 227–228.) A forummal szemben, nyugat felé (1. kép 14) az erősen bolygatott nyugati metszetben feltehetően a forum-komplexumhoz tartozó kelet–nyugati irányú kőfalak részleteit, vörös-égett és faszenes szinteket (járószintek?), omladékokat és alul az ismert feketésbarna agyagot és a sárga agyagos altalajt figyeltük meg. A polgárváros északi részén nyitott felületekben tehát többnyire azt tapasztalhattuk, hogy a városfalon kívül, illetve annak közvetlen belső környezetében már igen lepusztult állapotban maradtak meg az emlékek. A Pók utcai kereszteződésben elég magasan kerültek elő épületomladékok, míg közvetlenül a töltés északi lábánál ugyan ismét erősen lepusztult állapotban, de már falrészletek is mutatkoztak, járószintekkel. Érdekes megfigyelés, hogy ez utóbbi helyen kelet felé csökkenő intenzitású jelenségsort tapasztaltunk (nem volt nyoma pl. falnak, és az „A” utca vonalát sem találtuk), nagyrészt szintén erősen elplanírozva. A vasúti töltés déli oldalán, a városközponthoz

area former phases of Szentendrei Road and the foundation of a modern bridge spanning the stream were found. (Fig. 1. 12) Fragment of an inscribed Roman stone was also recovered from the layers, which had been subjected to repeated disturbances in the modern period.

Northwest of the forum of the Civil Town, (Fig. 1. 13) a segment of a north–south oriented wall and burnt layers, documented in the last year, could once again be observed together with the underlying blackish brown clay and yellow subsoil. (LÁNG 2005, 227–228) In the west, across the forum, (Fig. 1. 14) segments of east–west running stone walls, probably parts of the forum complex, soil levels burned to a red color and containing charcoal (floor levels?), rubble. Underneath all this, the previously noted blackish brown clay and yellow clayey subsoil were observed in the badly disturbed western section of wall. Thus, experience seems to show that finds from the surfaces opened in the northern part of the Civil Town were very poorly preserved both outside the town wall and inside it, in its immediate vicinity. Ruins

3. kép: Az újkori Krempel malom falrészlete
Fig. 3: Walls of the so-called Krempel Mill

4. kép: Rétegsor csatornádrokban a polgárváros északi részén

Fig. 4. Roman layers observed in the northern part of the Civil Town of Aquincum

közelebb eső részekben, változó állapotban ugyan, de mindenütt előkerültek épületmaradványok. A metszetekben mutatkozó sárga altalaj és feketésbarna agyag magasságadatai ugyan pontszerűek, de feltételezhető, hogy a terület körülbelül a vasúti töltés zónájától dél felé lejtett (mélyebbek a falalapok is) a töltés északi oldalától észak felé pedig emelkedett.

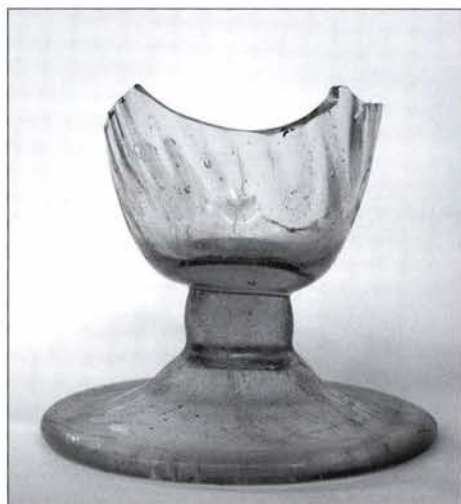
A város déli részén kevesebb földmunkát végeztek. A városfalon belül, a romterület déli határával szemben nyugat felé (1. kép 15) a helyreállított *taberna*-k egyikének folytatásaként egy kelet–nyugati irányú falrészlet került elő, amely közel 2 méter magasan, igen jó állapotban maradt fenn, alsó részén fehér vakolattal. (5. kép)

Sok földmunka zajlott a déli városfalon kívül is, itt az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti réteg, jelenség nem került elő. A földmunkák mellett az idei évben sor került a Szentendrei út két sávja között, az 1977–79-ben helyreállított vízvezeték-pillérsor területének megtisztítására és az itt húzódó modern támfal

of buildings appeared relatively high up in the stratigraphic sequence by the Pók Street crossing, while at the northern foot of the embankment, wall fragments even appeared with the corresponding floor levels although once again in a badly degraded condition. Interestingly, a lessening intensity of phenomena could be documented towards the east in the latter area (e.g. there was no trace of any wall and “A” street could not be found either) and what was found had been subjected to intensive levelling work. Building remains were uncovered everywhere, although in a variety of conditions, on the southern side of the railway embankment, closer to the center of the town. The depth data for the yellow subsoil and the blackish brown clay observed in the section walls are not continuous although it seems to be that the area sloped from about the zone of the railway embankment towards the south (the wall foundations are also deeper), while the terrain rose northwards from the embankment.

5. kép: Taberna falrészlete a polgárváros déli részén
Fig. 5: Detail of a white plastered wall of a taberna in the southern part of the Civil Town of Aquincum

6. kép: Római kori talpas üvegpohár töredéke
Fig. 6: Fragment of a Roman glass cup

rekonstrukciójára. (7. kép) A munkálatokat itt is figyelemmel kísértük, a korábbi feltárások által érintett területen újabb jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

A Szentendrei út rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti munkák tanulsága, hogy bár a terület ásításokkal korábban nem érintett részeit komolyan bolygatták a különböző közművek, a római város épületei, járószintjei és omladékai a legtöbb ponton még jól vizsgálhatók.

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

KABA 1984 – Kaba M.: A Budapesti Történeti Múzeum ásításai és leletmentései 1976–1982 között. 95. Szentendrei út. *BudRég* 25 (1984) 473.

PÓCZY 1984 – Póczy K.: Aquincum – castra, canabae, colonia. *BudRég* 25 (1984) 15–25.

Less earth was moved in the southern part of the town. An east–west oriented wall segment was brought to light in the continuation of one of the reconstructed tabernae inside the town wall on the west facing the southern edge of the ruin area. (Fig. 1. 15) It was very well preserved to a height of about 2 m with white plaster still covering its lower part. (Fig. 5)

Much earth was moved outside the southern town wall as well where no archaeological layer or phenomenon was found because of the very thick modern fill. In addition to earth-moving work, the area of the pillar row uncovered and reconstructed between the two lanes of Szentendrei Road in 1977–79 was cleaned and the modern retaining wall was reconstructed. (Fig. 7) We kept an eye on these operations but no new phenomena could be observed in the territory of the former excavations.

The consequence of the archaeological investigations carried out in connection

7. kép: Az aquaeductus pillérsora a helyreállított támfallal

Fig. 7: Row of pillars of the Roman aquaeduct and the reconstructed retaining wall

LÁNG 2005 – T. Láng O.: Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2004. évben. 17. Budapest, III. ker., Szentendrei út (Hrsz: 193210) *Aqfűz* 11 (2005) 227–228.

ZSIDI 1984a – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 21. Aquincum polgárváros. Hrsz: 19418, 19430, 19695. *BudRég* 25 (1984) 461–462.

ZSIDI 1984b – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 82. Pók u. – Krempel malom. Hrsz: 23276/2. *BudRég* 25 (1984) 471–472.

with the reconstruction of Szentendrei Road is that although the areas where no previous excavations were carried out were heavily disturbed by public utility works, the buildings, the floor levels and the ruins of the Roman town could still be studied in most parts of the territory.

Orsolya T. Láng